

„Підготовка майбутніх учених”, спрямовану на підготовку до специфіки роботи у вищій школі.

Ключові слова: викладач, докторська програма, вища школа, Велика Британія.

Бельмаз Я. Н. Программа „Подготовка будущих ученых” как эффективный путь подготовки преподавателей высшей школы нового поколения (опыт Великобритании)

Статья посвящена проблеме подготовки преподавателей высшей школы нового поколения. В качестве примера анализируется британская программа „Подготовка будущих ученых”, которая направлена на подготовку к специфике работы в высшей школе.

Ключевые слова: преподаватель, докторская программа, высшая школа, Великобритания.

Belmaz Ya. M. Programme „Preparing Future Academics” as an Effective way of Preparing Future Faculty of the New Generation (Experience of Great Britain)

The article deals with the issue of preparing future faculty of the new generation. For illustrative purpose the programme „Preparing Future Academics” is analysed, which is aimed at preparing for the specificity of higher education work.

Key words: higher education teacher, doctoral programme, Great Britain.

Стаття надійшла до редакції 22.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 371.126.74

В. В. Бойко

**ФОРМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ
У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ**

Невід’ємним атрибутом вищої освіти взагалі, і педагогічної зокрема, є навчання впродовж усього життя, тобто безперервна освіта. У сучасному світі, де знання та вміння становлять основу суспільства, стратегії навчання впродовж життя потрібні для того, щоб бути конкурентноспроможними на ринку праці, творчо застосовувати нові технології, виявляти занепокоєність щодо глобальних проблем та брати активну участь у їхньому подоланні на локальному, регіональному та планетарному рівнях.

У Великій Британії традиційно склалася й існує децентралізована система управління освітою. Відповідно організовано й підвищення

кваліфікації вчителів. У 1970-ті роки було накопичено певний позитивний досвід післядипломної освіти вчителів та розроблено низку видів та форм професійного розвитку. Ю. В. Кіщенко у своїй роботі відзначає, що в 1987 році Департаментом освіти Великої Британії було видано постанову, у якій підкреслювалося, що кожен учитель має піклуватися про власний професійний розвиток, а також сприяти професійному зростанню своїх колег. Підвищення кваліфікації почало розцінюватися як один з обов'язків. Відповідно до цієї постанови, усі вчителі, які мають повну зайнятість, мають право на 5 робочих днів на рік, вільних від занять, для підвищення кваліфікації [1, с. 142].

Мета статті полягає в аналізі різноманітних форм післядипломної освіти вчителів у Великій Британії.

Отже, післядипломна освіта працюючих вчителів розглядалась західними вченими (Р. Болам, М. Фуллан, Р. Шмук, Е. Гендерсон, Д. Гопкінс) як багатовимірне й багатоаспектне явище з широким колом функцій і завдань. Це стало стимулом до визначення та обґрунтування поняття „педагогічна післядипломна освіта працюючих вчителів” у вузькому та широкому сенсі.

За вузьким визначенням, післядипломна педагогічна освіта пов'язується з підвищенням кваліфікації вчителів у контексті постійного оновлення шкільної системи. У широкому розумінні – це неперервне професійне й особистісне навчання вчителів [2].

На сучасному етапі курси післядипломної педагогічної освіти у Великій Британії класифікують за різними ознаками:

- за місцем проведення (університет, місцеві чи регіональні центри, незалежні центри освіти, школи, міжшкільні об'єднання);
- за терміном (3 роки, 2 роки, 1 рік, 3 місяці, 1 місяць, 3 дні, 2 години);
- за своїм завданням (отримання дипломів магістра, бакалавра або доктора освіти; підвищення освітнього рівня працюючих вчителів, включаючи їх підготовку до певних професійних ролей: директорів, викладачів вищих навчальних закладів, інспекторів, методистів) [2].

Поняття „постійний професійний розвиток” є комплексним, воно передбачає різні форми. О'Хеар (O'Hear) розрізняє внутрішні та зовнішні форми підвищення кваліфікації [9, с. 45]. До внутрішніх належать заходи, що заплановані й організовані школою або індивідуально самим учителем. Зовнішні форми – це курси та заняття, що організовано в учительських центрах при місцевих управліннях освітою, в університетах, інститутах післядипломної освіти, у спеціалізованих центрах з професійного розвитку педагогів.

У дослідженні Організації міжнародного співробітництва та розвитку „Інновації у післядипломній освіті й підготовці вчителів. Практика і теорія” пропонується поділ організаційних форм післядипломної освіти педагогів на зовнішні, внутрішні та індивідуальні [7].

До зовнішніх форм післядипломної освіти належать:

- курси різного терміну навчання (від одного дня до кількох місяців);
- організація проектів чи творчих груп при центрах;
- дослідницька робота;
- консультації, що організовані вчительськими центрами для вчителів, адміністраторів та інших педагогічних працівників;
- міжшкільні, регіональні семінари та конференції.

С. Синенько зазначає, що курси з підвищення кваліфікації різняться між собою за програмами, термінами навчання, формами, методами. Більшість з них спрямована на отримання відповідного освітнього чи професійного сертифіката.

Навчання на курсах такого типу продовжується 1-3 роки і завершується отриманням ступеня бакалавра освіти або магістра освіти. Спочатку ці курси були розраховані на вчителів, які закінчили педагогічні коледжі, а потім модифікувалися у різні підтипи:

1) курси терміном 2 роки, навчання на яких завершується отриманням диплома бакалавра освіти, що дає можливість згодом отримати ступінь магістра;

2) тривалість курсів 1–2 роки з отриманням диплома професійних знань у галузі освіти, що засвідчує загальне підвищення кваліфікації педагогічного працівника;

3) курси, після яких надається ступінь магістра (тривалість – 2 роки) [10, с. 98].

Д. Гопкінс виділяє такі функції довготривалих університетських курсів:

- функцію „рекваліфікації”, тобто підвищення кваліфікації педагога до рівня нових вимог та стандартів;
- спеціалізовану функцію, що передбачає отримання додаткової кваліфікації;
- інноваційну функцію;
- розширювальну функцію (надання змоги вчителю отримати підготовку для викладання іншого предмета) [8, с. 26].

Курси середньої та короткої тривалості також мають місце в післядипломній освіті вчителів у Великій Британії. Вони мають свої специфічні риси:

- тривалість таких курсів – не більше 10 тижнів;
- викладацький склад формується їхніми організаторами (місцевими й регіональними центрами при органах управління освітою, незалежними центрами тощо);
- навчальні програми складаються, виходячи з конкретних умов, контингенту та потреб;
- заняття проводяться переважно через процес комунікації;
- головним змістом курсів є практичні знання, вміння, навички;
- контингент педагогів може складатися з учителів і однієї школи, і різних;

- мета курсів – професійний розвиток вчителів у контексті підвищення ефективності роботи школи [8, с. 31].

Окрім вищезазначених курсів, поширюються вечірні курси та курси вихідного дня (в середньому 8–10 тижнів по 2 години на тиждень).

У зв'язку з європейською освітньою інтеграцією підвищилася роль мобільності вчителів, що висуває нові вимоги перед сучасними педагогами (знання іноземних мов, культур інших народів та країн, відповідність стандартів викладання та освіти загальноєвропейським тощо). Ефективною формою професійного розвитку вчителів у цьому контексті є програми обміну.

Ю. Кіщенко, аналізуючи специфіку програм обміну вчителями, дійшла висновку, що Центральне бюро освітніх візитів та обмінів розробило низку програм для вчителів, директорів шкіл, шкільних адміністраторів з метою підвищення їхньої кваліфікації. Такі програми надають педагогам можливість розвитку контактів, обміну досвідом, вивчення позитивного досвіду своїх колег з інших країн, брати участь у міжнародних семінарах, слухати лекції зарубіжних експертів [1, с. 147].

У своїй дисертації Ю. Кіщенко надає характеристики найбільш ефективних програм (обмін вчителями, двосторонні європейські обміни, обмін вчителями в рамках програми Ради Європи, ознайомчі візити, програма Оріон) [1, с. 147].

Отже, програма обміну вчителями існує вже майже сто років. Її значущість підвищилася останнім часом у зв'язку з появою нових вимог і стандартів освіти, які мають бути зрозумілими для всіх країн Європи. Ще в листопаді 1989 року Міністр освіти Роберт Джексон направив циркуляр усім директорам шкіл Англії й Уельсу, у якому рекомендувалося брати участь у програмі обміну вчителями й підкреслювалося, що такі обміни мають велику цінність як для особистого, так і для професійного росту вчителів [1, с. 148].

Починаючи з 1993 року підвищується інтерес до двосторонніх учительських обмінів між європейськими країнами. Британські вчителі й зараз отримують підтримку Центрального бюро освітніх візитів і обмінів для того, щоб мати можливість 3–4 тижневих стажувань у різних європейських країнах. На теперішній час у даній програмі беруть участь Австрія, Данія, Франція, Німеччина, Іспанія, Швейцарія й Росія. Учителі можуть мати стажування від трьох тижнів до одного року.

Популярністю також користується програма „Обмін учителями в рамках програми Ради Європи”, яка сприяє встановленню діалогу між країнами-членами Ради Європи. Європейська Спільнота надає короткотермінові стажування (3 – 4 тижні) вчителям Англії і Уельсу для обміну досвідом з колегами з інших країн.

Для адміністраторів та директорів навчальних закладів розроблена програма ознайомчих візитів, завданням якої є встановлення контактів з навчальними закладами, колегами з інших країн, ознайомлення з

різноманітними системами освіти, обмін досвідом, обговорення проблем управління школою.

Програму Орion було розроблено для обміну педагогічною інформацією, навчальними матеріалами на території Європейської Спільноти. Програма надає можливість ознайомлення з педагогічною діяльністю, дослідженнями в країнах Європи й розрахована як на короткострокове стажування (ознайомчі візити на один тиждень), так і на довгострокові обміни [4, с. 3–4].

Отже, програми обміну вчителями як форми післядипломної педагогічної освіти надають можливість обмінятися досвідом, ознайомитися з новими методами та прийомами викладання, педагогічними концепціями.

До внутрішніх форм зараховують:

- організація занять для групи вчителів;
- регулярні методологічні семінари для вчителів на базі школи;
- шкільні конференції, семінари, „круглі столи”, дискусії;
- організація робочих груп для розробки навчальних програм, планів, навчальних матеріалів у межах школи;
- створення інформаційних та методичних центрів для забезпечення потреб конкретної школи;
- організація груп наставників з досвідчених педагогів, лекторів, інспекторів для допомоги в професійному становленні молодих спеціалістів;
- запровадження днів професійного розвитку;
- ознайомчі візити до інших шкіл [1, с. 145; 3, с. 101].

Деякі педагоги виділяють також індивідуальні форми післядипломної освіти (наприклад, індивідуальна підготовка вчителя до занять, самостійне опрацювання певної літератури тощо).

Останнім часом у рамках Постійного професійного розвитку (Continuing Professional development – CPD) виділяють такі види діяльності:

- дослідницька діяльність;
- зовнішні курси;
- підвищення кваліфікації через отримання наукового ступеня (магістра або доктора освіти);
- використання матеріалів дистанційної освіти;
- виконання ролі наставника;
- залучення до розробки навчальних програм, як індивідуально, так і колективно;
- участь у професійних спільнотах;
- участь у пілотних проектах навчання;
- участь у „кластерських” проектах, співпраця з вищими навчальними закладами та школами;
- аналіз своєї діяльності;
- складання професійного портфоліо;
- робота офіційним екзаменатором у різноманітних організаціях;

- застосування інформаційних технологій навчання, таких, як Інтернет-конференції, обмін досвідом за допомогою електронної пошти, самоосвіта з використанням мультимедійних ресурсів [6, с. 28].

С. Грей, згідно зі своїм дослідженням неперервного професійного розвитку вчителів, пропонує такі форми:

1) у межах школи:

- дні професійного розвитку для вчителів всієї школи;
- менторство та оцінювання роботи молодих вчителів;
- взаємовідвідування та взаємооцінювання;
- спільне планування занять;
- самооцінювання.

2) у межах кількох шкіл:

- відвідування інших шкіл;
- участь у конференціях;
- професійні тренінги;
- методичні об'єднання навчального предмета;

3) позашкільна діяльність:

- відвідування курсів підвищення кваліфікації;
- отримання наукового ступеня;
- участь у зовнішньому тестуванні;
- дистанційна освіта;
- творча відпустка;
- обмінні програми [5, с. 9].

Таким чином, підвищення кваліфікації вчителів може бути втілено в значній кількості різних форм. Однак не всі вчителі беруть участь у всіх видах діяльності одночасно. На різних етапах професійної кар'єри професійний розвиток вчителів відбувається різними шляхами.

Список використаної літератури

1. Кищенко Ю. В. Формирование профессионального мастерства учителя в системе педагогического образования Англии и Уэльса : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юлия Владимировна Кищенко. – К., 2000. – 223 с. **2. Кіщенко Ю. В.** Формування професійної майстерності вчителя у системі педагогічної освіти Англії та Уельсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Ю. В. Кіщенко. – К., 2000. – 20 с. **3. Синенько С. І.** Розвиток післядипломної педагогічної освіти в країнах Західної Європи (Англія, Франція, Німеччина): дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Іванівна Синенко. – К., 2002. – 183 с. **4. Getting the most from postgraduate professional development.** Patchway Community College. – Available at: http://continuingprofessionaldevelopment/ppd_intro/ppdcasestudies/ppd/patchway_community_college.aspx. **5. Gray S. L.** An enquiry into continuing professional development for teachers / S. L. Gray. – London : Esmee Farbraim Foundation, 2005. – 35 p. **6. GTCNI reviews of teacher competences and continuing professional development** – Belfast : General Teaching Council for

Northern Ireland, March 2005. – 86 p. **7. Innovation** in in-service education and training of teachers: practice and theory. – Paris : OECD, 1978. – 63 p. **8. In-service** training and educational development: an international survey / D. Hopkins (ed.). – London, Sydney, Dover, New Hampshire : Croom Helm, 1986. – 334 p. **9. O’Hear A.** Who teachers the teachers? / A. O’Hear. – London: Social Affair Unit, 1988. – 76p. **10. Welsh P. J.** Reclaiming staff development: some reflections on research, teacher collaboration and the politics of professionalism / P. J. Welsh // Education and social justice. – 2002. – № 4(1). – P. 56 – 61.

Бойко В. В. Форми післядипломної освіти вчителів у Великій Британії

Статтю присвячено післядипломній освіті вчителів у Великій Британії. Автор аналізує різноманітні форми підвищення кваліфікації вчителів. Зазначено, що на кожному етапі професійного розвитку превалює певна форма підвищення кваліфікації.

Ключові слова: післядипломна освіта вчителів, форми післядипломної освіти, Велика Британія, професійний розвиток.

Бойко В. В. Формы последиplomного образования учителей в Великобритании

Статья посвящена последиplomному образованию учителей в Великобритании. Автор анализирует разнообразные формы повышения квалификации учителей. Указывается, что каждому этапу профессионального развития свойственна определённая форма повышения квалификации.

Ключевые слова: последиplomное образование учителей, формы последиplomного образования, Великобритания, профессиональное развитие.

Boyko V. V. Forms of In-Service Education for Teachers in Great Britain

The article deals with the issue of post-secondary pedagogical education in Great Britain. The author analyses different forms of in-service education for teachers. It is pointed out that each stage of professional development is characterized with a certain form of in-service education.

Key words: in-service education for teachers, forms of in-service education, Great Britain, professional development.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.